

BISERICA și SCOALA.

Foaie bisericească școlastică, literară și economică.

Apare odată în săptămână: **DUMINECA.**

<p>PREȚUL ABONAMENTULUI.</p> <p>Pentru Austro-Ungaria: Pe un an 10 cor. — pe 1/2 an 5 cor. Pentru România și străinătate: Pe un an 14 fr.: pe jumătate an 7 fr.</p>	<p>PREȚUL INSERTIUNILOR:</p> <p>Pentru publicațiunile de trei ori ce conțin cam 150 cuvinte 6 cor.; până la 200 cuvinte 8 cor.; și mai sus 10 cor. v. a.</p>	<p>Correspondențele să se adreseze Redacțiunii „BISERICA și ȘCOALA“ Ear banii de prenumeratiune la TIPOGRAFIA DIECESANĂ în ARAD.</p>
--	---	--

Nr. 4793/1903.

Tuturor oficiilor protopresbiterale și parohiale.

Excelența Sa dl ministru de culte și instrucțiune publică prin hârtia Nr. 42840/1903 ne avizează, că în urma dispozițiunii dlui ministru ung. reg. de comerț oficiile parohiale vor purta corespondența gratuit cu comunele (autorități comunale), notari cercuali, orașe cu magistrat organizat, nu numai ca și până acum, în cauze de tutorat, asentare, paupertate, transgresiuni și urmărirea a desertorilor, ci de acum înainte și în cauze de indigenitate.

Ceea-ce aducem la cunoștința oficiilor noastre protopresbiterale și parohiale spre știre și conformare.

Joan J. Papp,
Episcop.

Manuscripte vechi.

Marele istoric și principe moldovean Dimitrie Cantemir e de părerea, că Românii până la conciliul florentin (1439) s'ar fi folosit în toate afacerile politice și bisericești de literele străbune. Aceasta însă e numai părerea dînsului. Alți istorici și scriitori vechi nu amintesc de loc despre aceasta, — ba critici mai noi, pe basa unor hrisoave și a unor urme istorice, dovedesc chiar contrarul și anume, că literele cirilice au fost introduse cu mult mai înainte în limba română, mai ales în urma împregiurării, că Românii împresurați fiind de elemente slave, pe nesimțite și cu încetul au primit literele cirilice și cu ele apoi au susceput în afacerile lor limba slavă și greacă.

Ori-cum să fie fost însă fapt e, că pe timpul ivirii Reformațiunii, în biserica noastră domina limba slavă. Lucru știut, Reformațiunea ne-a grămădit pe cap o mulțime de rele, dar' ne-a adus și un bine neprețuit. Ne-a deșteptat din amorțea în care eram căzuți și ni-a dat să înțelegem, că »este mai bine a vorbi cinci vorbe pe cari să le înțeleagă popii valahi, decât zece mii în limbă străină, pe care nu o pricep« (Precuv. la cele 4 ev. tip. la 1562). Aceasta deșteptare nu a stagnat, din contră a progresat destul de bineșor, așa că pe la începutul veacului al 16-lea încep deja a se ivi cărți și scrieri românești, mai ales, că tiparul era deja inventat și aceasta împregiurare înlesnia foarte mult nu numai înmulțirea cărților, ci și cumpărarea aceloră; de altă parte însă principii transilvăneni vreau cu ori-ce preț a ne calvinisa, ear' scopul — cugetau a și-l ajunge astfel mai ușor, dacă ei ne vor tipări cărțile bisericești în limba noastră și dacă ne vor silii a ne folosi în toate afacerile bisericești numai de dînsa. E natural, că în astfel de cărți predomina spiritul calvin.

În scopul propagării cât mai grabnice a calvinismului, principele Rákotzi George I. cu ocaziunea întăririi nou-alesului mitropolit din Ardeal Simeon Stefan îi ordonă: »să nu mai servească și să nu lase a servi serviciul divin în bisericile române în limba slavonă, nici la înmormântări, nici ori-ce altă funcțiune«. Predecesorul lui Rákotzi anume G. Bethlen înființase chiar și o tipografie românească pentru tipărirea cărților bisericești.

Pe la anul 1642 se ține la Iași un Sinod sub mitropolitul Varlaam, unde se decretează alungarea limbei slovene din toate bisericile Moldovei și înlocuirea aceleia cu limba română. Acest decret fû primit și în România sau Muntenia de atunci. În urmarea acestora se înființează

și în Principatele române tipografiile necesare pentru tipărirea cărților rituale și religioase.

Cu toate ordinațiunile principilor calvini transilvăneni, precum și pe lângă toată nisuița celor din Principate, limba slavonă a mai rămas încă mult timp în bisericile noastre. Causa a fost lipsa de cărți rituale, cari deși se tipăreau, dar' nu se aflau pe la toate bisericile.

Aceasta lipsă pe de-o parte, ear' de altă parte interzicerea de a aduce cărți la noi din Principate, a făcut pe unii din puținii noștri scriitori din acele timpuri să prindă condeiul în mână și să-și sacrifice întreaga viață pentru a pute da la una ori două biserici, cărțile rituale necesare macar în manuscrite.

Astfel de manuscrite mai sunt (și încă nu puține) chiar și în zilele noastre. Cei-ce doresc să le găsească, să cerce numai prin bisericile parochiilor mai mici și mai sărace și nu numai că le vor găsi, dar' vor afla încă și aceea, că acele manuscrite sunt unicele cărți, de cari cântăreții de pe la sate se folosesc și acum.

*

La biserica din filia *Hersăști* se găsește Mineiul în manuscrit, cuprinde însă numai serviciul sărbătorilor mai însemnate și anume: La ziua Anului-Nou bisericesc (1 Septemvrie).

»Nașterea preasfintei Născătoare de D-zeu (luna lui răpciuni în 8 zile), ziua crucii (luna lui răpciuni în 14 zile), Vinerea mare (luna lui Octomvrie în 14 zile), Sfântul Dimitria (Octomvrie 26); luna lui Noemvrie în 8 zile. La sfinții voivozii ingerilor Mihail și Gavril; luna lui Noemvrie 21 de zile la Vavedenia Precestei, Decemvrie în 6 zile la sfântului Nicolae; Decemvrie 25 de zile la Nașterea lui Christos la ziua de Crăciun; luna lui cărindar întâia zi. Cea după trup tăerea împrejur a D-lui nostru alui Isus Christos și sfântul părintele nostru Vasilia cel mare; Ienuară în 6 zile la Botezul D-lui nostru Isus Christos; la Stretenia D-lui nostru Isus Christos, Februarie în 2 zile; luna lui Martie în 9 zile la 40 de sfinți; luna lui Martie 25 de zile la Blagoveștenia preasfintei stăpânei noastre Născătoare de D-zeu și pururea fecioarei Maria; luna lui Preriu în 23 de zile la sfântul marele mucenic Georgiu purtătorul de biruință; luna lui Iunie 24 de zile, Născerea lui Ioan botezătorul; Luna lui Iunie 29 de zile prăsnuirea sfinților și întru tot lăudaților apostoli Petru și Pavel; Luna lui August în 6 zile Obrejeania D-lui și D-zeului și Mântuitorului nostru Isus Christos; Luna lui August în 29 de zile Taiarea cinstului cap al cinstului și slăvitului proroc și înainte alergător și botezător Ioan; Luna lui August în 15 zile la adormirea, preasfintei Născătoare de D-zeu și pururea fecioarei Mariei; Slujba sfințelor patimi a D-lui și Mântuitorului nostru Isus Chris.»

Formatul acestui Mineiu-manuscrit e plăcut. Literele sunt mari și cetibile, hârtia dură dar trainică. Literele, firește, sunt celea cirilice. La început era rău păstrat, acum s'a legat de nou și unde lipsea vre-o hârtie, s'a suplinat cu alta, scrisă cu mână. Din eroare sărbătoarea Adormirii și slujba sfințelor patimi e scrisă după ce s'a fost încheiat deja manuscritul. Aceasta eroare a observat-o și scriitorul, căci însuși face după slujba dela 6 August următoarea observare: »ear' praznicul uspeniei caută-l după acesta cam smintit.« Inceputul manuscritului încă lipsește, deci nu se poate constata cu siguritate anul scrierii. Altcum după slujba intrării în biserică se află scrise următoarele: »Anii dela Nașterea lui Christos 1740 mța (luna) Maiu 19 din când au puhoiat apele foarte mari în toate lumile preste an și multe holde au stricat. Scrisam eu Diac Simion fiind fecior de 44 ani.«

Având în vedere, că scrisoarea din aceasta notiță e una și aceeași cu scrisoarea manuscritului, se poate deduce, cum-că anul 1740 este anul în care s'a scris Mineiul de sub întrebare și că scriitorul este Simion Diac.

La scriere s'a folosit cerneală neagră pentru text și cerneală roșie pentru numele sărbătorilor și pentru tipic. Adaug, că scriitorul s'a folosit de forma literelor tipărite și-a scris atât de bine, încât numai ochiul dexter poate observa că nu e tipărit, ci scris.

La sfârșitul cărții se află următoarea închiere: »Sfârșit și lu Dzeu laudă și mulțămă că miau ajutat după început de am ajuns și săvârșitul acesti cărți.«

*

Tot un astfel de Mineiu-manuscrit se mai află și la biserica din P. Zăvoieni cu deosebirea, că în acest Mineiu după slujba Bunei-vestiri se află scrisă și slujba întreagă, care o cuprinde Strașnicul, apoi slujba Invierii, slujba Înălțării și slujba Rusaliilor.

La sfârșitul acestui manuscrit scriitorul are următoarea notiță: »Scrisam acest Mineiu în satul Saca. Eu Pavel Dascăl rus din țara muncaciului din varmege Bereg. În an 1733 și am săvârșit în luna lui Decemvrie zua 1. Acesta cartea anume Minea. Isvodită pe limba românescă. Cumperat robul lui Dzeu Pituț Florea cu muțerea lui anume Solomia, Pentru ertarea păcatelor lor și pentru norodul lor ce so priscărit părinți anume Duma petru, Jujana, Pituț Pante, Sența, Petru, Blaga, Toader și pentru al șapte seminția norodul lor.«

Hârtia din acest Mineiu e dură, dar' totuși trainică. Cerneala pentru text a fost negrie, acum înse a albit mai de tot, ceea-ce îngreunează cetitul; ear pentru tipic s'a folosit cer-

neala roșie. Și în acest Mineiu scriitorul s'a folosit de forma literelor tipărite. La început manuscrisul a fost proprietatea bisericii din B. Seliște, ceea-ce se vede din înșămnaarea, ce se află pe două fețe de-alungul scrise și care sună astfel: „Acest strașnic este a bisericii din B. Seliște. S'au visităluit la 24 Februar 1792. Prin mine Jánosi m. p. protopo.“

Stilul în ambele Mineie e mai unul și același. Pentru cetitori las să urmeze aci troparul nașterii Domnului, mai întâiu după Mineul din *Hersăști*, apoi după cel din *P. Zăvoieni*. Troparul sună astfel: »Nașterea ta Cristoase Dumnezeu nostru răsări lumina înțelegerei și a spăseniei, ca ceea ce slugea stelelor, de stea să învățară a se închina ție dreptului soare. Și pre tine te vèzură mai pre sus de răsărit doamne mărire ție.« Urmează acum tot acel tropar după Mineul din *P. Zăvoieni*: »Nașterea ta Cristoase Dumnezeu nostru răsări lumii lumina înțelegerii, că ceea ce slugea stelelor, de stea să învăța. A se închina ție soarelui celui drept. Și pe tine a te vedea mai de sus de răsărit, doamne slavă ție.«

*

Un alt manuscris-ceasoslov, care se află în posesiunea subscribului, pentru eleganța și trăsăturile fine ale scrieri, merită deosebită atențiune. Cine și, când a scris acest ceasoslov, nu se știe. Pentru a se vedea însă felul stilului, în care se scriea în acel timp, las să urmeze aci troparul învierii după acel ceasoslov manuscris: »Cristos învisă din morți și cu moartea sa calcă pe moarte și celora ce era în gropi viață le dăruie«. Tot astfel, din cuvânt în cuvânt, e scris acest tropar și în Mineiul-manuscris din *P. Zăvoieni*. De aci am putea deduce că aceste două manuscrise sunt scrise cam în unul și același timp.

Câte manuscrise se vor mai fi aflând pe la bisericile noastre și câte dintr'însele nu sunt lăsate pradă dintelui vremii, ori doară chiar șoa-recilor! Ce bine ar fi dacă toate acele manuscrise s'ar aduna și depune spre bună păstrare în vre-o bibliotecă unde-va. Făcând astfel, posteritatea ne-ar binecuvânta și apoi în multe chestii limguistice nu s'ar zice despre noi aceea, ce se zice despre istoria principelui Dimitrie Cantemir, cu folosirea literelor străbune înainte de anul 1439, că adecă aceea istorie ar fi numai o fabulă.

Moise Popoviciu,
preot.

„Vechile episcopii“

de

Dr. Augustin Bunea.

În sesiunea adunării generale a »Academiei Române« din primăvara anului acestuia, a fost prezentată pentru premiare și cartea, al cărei titlu este pus în fruntea acestor șire.

Cartea nu a fost premiată, și eată raportul dlui *Gr. Tocilescu*, cunoscutul profesor dela Universitatea din București și membru al »Academiei Române«, despre valoarea științifică-istorică a cărții dlui *Dr. A. Bunea*, canonic în Blaj:

Mica lucrare asupra căreia am onoare a vă relata, o recunoaște însuși autorul ei „că nu este o scriere perfectă“, și că mai trebuie încă cercetări pentru lămurirea trecutului bisericii române din Transilvania și Ungaria dela secolul al XV-lea până la sfirșitul secolului al XVII-lea. Totuși autorul are convingerea, că printr'însa s'a apropiat „cu mult mai tare de adevăr decât cei ce au tratat același subiect: istoria bisericii românești“ din răstimpul secolilor sus amintiți.

Cum se vede, încă dela început autorul își ia o pozițiune militantă față de ceea ce numește fără șovăire „născociri, cari la noi au devenit dogme istorice“. Asemenea „dogme istorice“ însă se găsesc pe terenul religios al istoriei bisericii române, pe un teren de luptă adecă, pe care nu poate cineva pași de cât bine întrarmat, cu documente sigure, autentice și îndestulitoare. Chiar și atunci, când posezi asemenea dovezi, totuși trebuie să mai stai la indoială, dacă totul ai cercetat, dacă nu-ți mai rămâne încă ceva nelămurit, încă ceva indoiș; dar și într'un cas și într'altul reserva ți-se recomandă, căci atingi un teren de ordin moral, atingi instituțiunea cea mai scumpă și mai însemnată a unui popor. Reserva devine însă o datorință de prudență, atunci când în calitate de înalt preot al unei confesiuni cauți a-ți îndrepta armele contra bisericii altei confesiuni, — mai ales când credincioșii acesteia sunt proprii tui frați, fiii aceleiași mame. De aceea, domnilor colegi, dela început chiar broșura părintelui Bunea pare a fi scrisă *cu anumite tendințe*, ea nu voiește atâta, ca să pună în lumină niște adevăruri din istoria bisericilor românești de preste Carpați, ci mai mult sub aparența unor cercetări cu totul desinteresate, curat științifice, țintește temelia legală și existența istorică a Mitropoliei române din Bèlgrad (Alba-Iulia). Această scriere caută să nimicească ideea, că odată Mitropolia română din Alba-Iulia, a fost o biserică națională, autocefală și subordonată canoniceste Patriarhului din Constantinopol, și că Românii de preste Carpați au avut și dinșii instituțiuni naționale, religioase, ca atare recunoscute. Această încercare nu este nouă. Tot astfel făcuseră mi-

sionarii catolici, îndată după unirea mitropolitului Atanasie cu Biserica Romei (1698). Din mitropolit ce fusese al tuturor bisericilor românești din Ardeal și din Ungaria, ei îl declarară după unire numai simplu episcop; îl puseră pe dinsul și pe câți-va urmași ai sei sub tutela unui teolog catolic, care își avea locuința în reședința Mitropoliei, și fără învoirea căruia Atanasie nu putea să adreseze nici un ordin protopopilor și nici să facă vre-o scrisoare guvernului ori Papei. După-ce în urma unor lupte energice de mai bine de 150 ani ale episcopilor naționali și ale literaților români, legalitatea vechei Mitropolii române de Alba-Iulia, care după unire fusese redusă la simplă episcopie, a fost în fine recunoscută, pare-se că acum aceleași tendințe ale propagandei catolice se ivesc de nou la suprafață. Deosebirea numai este, că astădată aceste planuri se pun în activitate cu alte mijloace și sub altă formă.

Astăzi congregațiunea de Propaganda-Fide nu mai trimite teologi străini în reședința Mitropoliei române, ci îi formează de-a dreptul din tinerii români duși din cea mai crudă etate la Roma, și acolo îi preface în adevărați misionari pentru poporul românesc.

Astăzi opera călugărilor franciscani și dominicani o continuă acești adepți sub forme acoperite. Ei apar ca istorici, ei ne vorbesc de pe catedre de consanguinitatea cu Romanii, de credința și supunerea Papei, de dispreț față de instituțiunile vechi bisericești și de ura contra bisericii ortodoxe.

Astăzi nu mai sunt călugării străini din veacul XVIII, ci elevii români ai școlii de Propagandă, cari vin să tăgăduiască drepturile istorice și canonice ale Mitropoliei române din Alba-Iulia.

Dar' este trebuință să cunoaștem mai întâiu însuși spiritul și ideile cari însuflețesc o scriere cu dorința de a fi premiată de Academia Română, această înaltă instituțiune, menită a supraveghia unitatea de neam și de cuget a Românilor. Este destul a ceti începutul și sfârșitul scrierii din chestiune spre a vedea ce voiește autorul:

„Până acum toți istoriografuli români — cu excepțiunea d-lui N. Iorga — au știut înșira o mulțime de mitropoliți în Alba-Iulia, începând din anul 1348 până în 1585. Ei au urmat fără critică seria aceea de archiepiscopi, care mai întâiu a compus-o Samoilă Clain. Trebuie înse să recunoaștem adevărul, că nu se poate aduce nici un singur document, care să adeverească, că vre-unul dintre arhierii înșirați între 1348 și 1585 ar fi avut reședința în Alba-Iulia, și după părerea noastră nici nu va putea aduce astfel de documente nici odată pentru perioada dela 1348 până la 1556, deoarece-ce cât timp în Alba-Iulia a existat un episcop puternic romano-catolic, care odinioară avea jurisdicțiune și în Muntenia, și cât timp religiunea grecească în Transilvania adese-ori nu era nici măcar tolerată, a fost cu neputință înființarea unei mitropolii în Alba-Iulia.“

Iată apoi conclusiunile autorului (pag. 146):

„Așa numita Mitropolie a Belgradului n'a existat înainte de 1599, ear' înainte de anul 1556 n'a existat

nici măcar o episcopie, care să se fi estins peste tot teritoriul locuit de Români.

„Cea dintâiu episcopie a tuturor Românilor din Ardeal nici n'a fost *ortodoxă* în însemnarea de astăzi, ci în însemnarea de pe timpul dominațiunii calvine, adică *calvinească*.“

„Numai când principele catolic Stefan Băthori, la insistența unei domnițe române, a conces la 1572 Românilor remași credincioși bisericii slavo-bizantine să-și aibă un episcop alături cu cel calvinesc, s'a început un fel de organizație și ierarhie bisericească românească pentru toată țeara. Ea înse nu a fost o mitropolie în înțelesul adevărat al cuvântului, cu episcopii sufragane, nici când dela 1572 până la 1599 își avea reședința în Silvaș, nici când dela 1599 până la 1713 rezida în mănăstirea Belgradului întemeiată de Mihaiu-Vodă-Viteazul.“

La pag. 148:

„Nici titula de „mitropolit,“ ce o aflăm la episcopii Belgradului, n'are să ne inducă în eroare.

„Ea nu trebuie luată în sens literal. În orient s'a făcut de multe-ori abus cu titulaturile. Episcopii Buzăului și Rîmnicului, de-și supuși ca sufragani mitropolitului Tergoviștei, încă au fost intitulati uneori „archiepiscopi.“ Abusul episcopilor sârbești gr.-or. de a se intitula „mitropoliți“ l'a șters congresul din 1744. Unii episcopi ai Muncaciului s'au intitulat chiar și patriarhi.

„Este deci evident, că după-ce arhierii Bělgradului n'au avut sub jurisdicțiia lor nici un episcop sufragan, și în actele oficiale n'au fost recunoscuți ca mitropoliți în sensul oficial al cuvântului, și după-ce ei au fost supuși de o parte mitropolitului Ungro-Vlahiei, ear' de altă parte episcopului „ortodox,“ adică celui calvinesc maghiar, este absurd a-i considera drept mitropoliți în sensul propriu al cuvântului. Ei au fost numai *episcopi*, și scaunul lor din Bělgrad o *simplă episcopie*.“

„Trebuie deci să dispară nălucirea despre o mitropolie în Bělgrad cu 13 episcopii sufragane, autonomă, independentă și autocefală, pe care ar fi îngropat-o Atanasie cu ocaziunea încopierii legăturilor de credință și iubire cu centrul de unitate al creștinismului, cu Roma.

„Aceasta episcopie a Bělgradului n'a fost, cum am accentuat, nici măcar „*ortodoxă*“ în sensul în care o parte dintre Romanii de astăzi se numesc „*ortodoxi*.“

„Mai ales dela anul 1630 incoace se poate considera drept biserica grecească numai după rit, căci era calvinească în credință și instituțiuni.“

Chiar din titlul acestei broșuri se vede că autorul scoboară mitropolia Bělgradului la simplă episcopie, punându-o ceva mai pe jos decât unele simple episcopii, ca aceea a Vadului, a Geoagiului, a Silvașului. Atacându-se însă existența canonică și legală a mitropoliei române de Alba-Iulia, se atacă maica comună a ambelor mitropolii române de preste Carpați (Blaș și Sibiiu), se atacă existența și legalitatea tuturor episcopiiilor române de pe teritoriul Transilvaniei și Ungariei; ca mâne poimâne să vină alții și să atace legalitatea și Ungro-Vlahiei și Moldovei.

Chiar din titlul ce autorul îl dă scrierii sale, de „Vechile episcopii românești“ — titlul în care Bělgradul (Alba-Iulia) este pus în șirul numai al unei simple

episcopii, se vede spiritul și preocupățiunea scriitorului.

Fapte pozitive sunt, că au existat preste Carpați din cea mai depărtată vechime nu numai episcopii teritoriale, dar și o autoritate bisericească superioară, română, o arhiepiscopie a țării Ardealului și a părților ungurești.

Pentru aceasta avem să ne raportăm la mărturiile aduse de însuși autorul în amintita sa operă. Astfel la anul 1572 ne apare un Eftimie, ca episcop peste toată țeara Ardealului și în părțile ungurești (p. 52 seq.); la 1574 urmașul său episcopul *Cristofor* „episcop al preoților ardeleni, cari mărturisesc religiunea română s'au grecească“ (pag. 56). În cazania dela anul 1581 ne apare Ghenadie I. ca „Mitropolit a tot ținutul Ardealului și al Orăzei“ (pag. 59). La anul 1585 găsim pe Ioan ca „episcop al bisericilor românești din Transilvania și părțile ei ungurești“ (pag. 60.)

Știm mai departe că în timpurile lui Mihaiu Vodă-Viteazul biserica românească din Alba-Iulia figura ca mitropolie a țării Ardealului și a părților din Ungaria.

Știm în fine că în însemnatul act descoperit de d-l N. Densușianu: „Manifestul de unire dela 1698,“ biserica de Alba-Iulia ne apare ca mitropolie. Părintele Bunea continuă însă în tot cursul scrierii sale a numi mitropolia română de Alba-Iulia numai simpl-episcopie, pentru-ca în cele din urmă să ni-o înfățișeze și pe aceasta ca necanonică și neistorică.

Încă o cestiune importantă istorică ținem a o aminti.

Este cunoscut că peste tot locul și în particular în Ungaria, episcopiile catolice poartă titlul lor după orașul de reședință al episcopilor ori arhiepiscopilor: astfel *Archiepiscopus Strigoniensis*, *Archiepiscopus Colonicensis*, *Episcopus Agriensis*, etc. Numai episcopul *catolic* din Transilvania nu poartă titlul după Alba-Iulia, ci el se numește în toate actele papale și ale regiilor Ungariei numai *Episcopus Ultrasilvanus* sau *Transilvanus*. Care este cauza, care este esplicarea? Ea este, credem, foarte firească: fiind-că în Alba-Iulia sau Bělgrad există deja o veche arhiepiscopie, cea românească, și că prin urmare catolicii se fereau a adopta titlurile unei biserici schismatice.

Scrierea d-lui Bunea, venind să stârnească o cestiune de caracter religios, în momentele critice prin cari România transcarpatină trece în luptă pentru apărarea limbii și naționalității, luptă care reclamă liniștea cugetului și unirea simțemintelor; documentele aduse de canonicul mitropoliei din Blaș ne-făcând deplină lumină asupra unor cestiuni despre cari toți istoricii și literații noștri, începând cu Samoilă Clain, se găseseră de acord: nu sunt de părere a se acorda premiul solicitat de autor pentru cartea „Vechile episcopii românești.“

Iarăși „Dispute cu Nazarenii“.

(Urmare și fine.)

Fie convins, scumpul coleg Lupșa, că atunci când »tot preotul este conștiu de sarcina ce a luat pe umerii săi,« și când »din rășputeri luptă, ca să-și apere biserica,« nu-i va fi truda în zadar. — Scriptura zice: »Muștră, ceartă, cu îndelungă răbdarea și cu învățătura;« »predică cuvântul la timp și fără timp;« ear împlinind aceasta, față cu fiii săi sufletești, în felul cum am arătat aici, am nădejde, că încetul cu încetul va peri secta aceasta. Vorba e, că predica să fie înălțătoare; să fie frumoasă și înțeleasă; fie-care cuvânt al preotului să iese din sufletul său, din conștiența sa. Să fie drag cuvântul și să țină la el toată vieța.

Natural, în scopul acesta »Amvonul« părintelui Nicorescu, »Disputele cu Nazarenii« și toate disciplinele teologice trebuie să-le aiba în minte și să le folosească în sensul ordinului Apostolului Pavel, citat mai sus.

În chipul acesta intrarmat, o declar sərbătorește, n'are să-și faca zile negre cu pocăiții, nici cu alergarea lor prin sate, pe la tîrguri, în vînătoare după suflete. Ii va birui hotărît, pentru-că nu va fi cine să le mărească numărul.

La acest loc mă cred dator a deschide un mic parantez.

Statul nostru, cu instituțiunile sale are menirea să lucreze și să promoveze binele și fericirea cetățenilor, cari îl alcătuiesc. Cea mai înaltă instituțiune în stat, care constituie baza binelui și al progresului către fericire lumească și cerească, este, fără îndoială, biserica și fica acesteia, școala.

Despre aceasta cărmuitorii statului s'au convins pe deplin. — Sprijinul, ce-l are statul dela instituțiunea morală a bisericeii, este mult mai mare, decât ajutorul ce-l acordă el diferitelor confesiuni creștine recepte.

Odată înțeleși asupra acestui punct, închidem parantezele și urmăm înainte. Interconfesionalismul, decretat prin lege, este în consecvențele sale dăunos pentru stat. Nutresc părerea, că statul judecând roadele acestei libertăți, cu timpul va abroga aceasta lege. Pocăiții în genere, ca confesie de credință a parte, nu sunt luați în șirul confesiunilor creștine din patrie ci între interconfesionali. Văzând statul, că biserica noastră, și cele-lalte biserici creștine, că instituțiuni morale, sufăr din pricina libertății, ce li-se acordă pocăiților, va trebuie să se gândească la pacea și propria sa fericire, care este condiționată de înflorirea bisericilor creștine.

În acest scop Prea sfinții Episcopi diecesani ai bisericeii noastre, știm că au și făcut

pași pentru curmarea relelor, ce provin din torturarea religiei noastre de către sectari.

Sperăm și cu umilită îi rugăm să binevoiască a vesti cărmuitorilor pericolul acesta, ca să nu se permită pe viitor ca pocăiții să tulbure pacea și liniștea comunelor, cu vestirea unei credințe false și disirugătoare de lege.

Partea din urmă a articolului fratelui Lupșa este, în adevăr, foarte frumoasă și dacă s'ar putea realiza în direcția contemplată de Sfinția Sa, roadele ce s'ar produce ar fi alese și credinciositatea poporului înălțată. Să stăm înse puțin și să cumpănim bine lucrurile.

Este vorba, ca pentru combaterea nazarenișmului, Prea Sfințitul Episcop diecesan să dea ordin vre-unui călugăr din Sfânta mănăstire, ca să predice în biserici.

Admit, că vor fi sate, unde unii din bătrânii poporului să nu fi văzut nici odată călugări.

Preot înse au văzut și-l ved în toată ziua. Pe protopop de-asemena îl ved, în agendele oficiale, la sfințire de biserică. Vine, să zicem, călugărul dela sfânta mănăstire. Nu va fi oare în detrimentul vazei preotului din sat și a protopopului tractual, venirea aceasta a călugărului cu misia de a predica?

Cum? Nu-și va zice poporul șoptind unii către alții: »Vezi, mă, asta știe nu popa nost!« »Ba nici prota nu spune pe de rost așa ca el?!« Asta se naște din faptul, că persoana necunoscută pe el îl încântă — dar' în același timp din comparația ce o face rezultă știrbirea vazei preotului și a protopopului tractual. Da; s'ar pute face lucrul acesta, dacă am ave un popor pregătit și în privința culturală și în cea socială. La Germani, de pildă, se întemplă adesea visitații de acestea și cu cât sunt mai dese, cu atât poporul crede, că el și preotul lor se bucură de o cinste deosebită înaintea autorităților lor mai înalte.

Visitațiunile canonice, făcute de însuși Prea Sfințitul Episcop, capul diecesei, sunt foarte binevenite, usitate și așteptate cu mare dor. Poporul nu face reflexii în asemenea caz, ci ține sərbătoare.

Știe, că a venit la dînsul Episcopul, ca să-i vadă vieața, să-l mângăe, să-l întărească în credință și să-i dea binecuvântare, și el aleargă într'un suflet la biserică. Faptul acesta rămâne eveniment în vieața lui și-l ține minte până la moarte.

Călugării sunt mai cinstiți de popor dacă stau la mănăstire. Credincioșii zeloși îi vor căuta la anumite ocațiuni, unde vor avea privilegiu să asculte predicele lor. Vorba e, că pe cât numai

ni-se poate, să căutăm din toată inima a ne înțări pozițiunea, bine înțeles, pe base cinstite și urmând preceptele mântuitorului Cristos.

Tot cuvântul, ce l-am scris, este al dragei și al sincerității. Fratele în Cristos George Lupșa, fie salutat, și Dumnezeu să ne ajute la muncă. »Lumina lui Cristos lumineze tuturor!«

Alexandru Munteanu al lui Vasilie.
preot în Cherechiu.

CRONICA.

* **Educația fizică.** Din prilejul începerii noului an școlar ministrul ung. reg. de culte și instrucțiune publică a adresat un circular confidențial tuturor inspectorilor de școale, îndrumându-i să dea deosebită atențiune educației fizice a școlărilor, în care școli să li se dea prilej de a face mișcare cât de multă și a se ocupa mai intensiv cu gimnastică.

* **Redacțional.** Redactorul ziarului „Telegr. Rom.” d-l Teodor V. Păcățianu, începe cu ziua de 10 luna curentă nou, să-și facă pedeapsa în temnița de stat din Seghedin.

Sub durată absentării sale din Sibiu ziarul va fi semnat de d-l Dr. George Proca, în calitate de redactor provisor.

* **Sfânta Scriptură și cenzura în Turcia.** O societate americană pentru răspândirea de cărți religioase a cerut acum de curând concesiune dela guvernul turcesc pentru a-și desface marfa printre creștinii din Turcia. Cărțile au fost date censorului oficial spre a le examina de nu cumva conțin ceva periculos statului. Înțeleptul censor a cetit, dar' în o epistolă a apostolului Pavel către Tessalonicheni aflând pasagiul în care se face amintire de „credincioșii din Macedonia”, s'a înfuriat foc și a pretins dela societate să elimineze cuvântul „Macedonia” și să scrie în locul lui „vilaetele Salonic și Monastir”, căci Turcia nu recunoaște o Macedonia, ci numai vilaete.

* **O cerere caracteristică.** Câți-va preoți italieni s'au adresat papei cu o scrisoare, prin care cer delăturarea celibatului. Cererea din scrisoare se motivează prin faptul istoric, că preoților greco-uniți li se permite căsătoria. Mișcarea aceasta în clerul catolic are numai o însemnătate simptomatică, de-oare-ce abia se poate admite ca papa să cedeze față de una din cele mai însemnate particularități care fac din clerul roman un instrument orb în mâinile sistemului papal.

* **Bulgari convertiți la catholicism.** Până acum au trecut de sub păstoria exarchatului bulgar sub aceea a patriarhatului ecumenic trei sate din sandgiacul Salonic, cinci din sandgiacul Serres și două

din vilaetul Monastir. Aproape de Kukuch, câte-va sate bulgare s'au convertit la catolicism. Sgomotul circulă, că aceasta din urmă conversiune s'a făcut după instigațiunile comitetului macedonean. S'ar mai fi pus la cale și alte conversiuni în scop de a irita pe Rusia, ca putere protectoare a ortodoxiei, și a o sili astfel de a interveni la Exarchatul bulgar a reînvi demersurile la Poartă în favoarea preoților și a șefilor comunităților bulgare, cari sunt întemnițați. Exarchatul a primit făgădueli, că vor fi în curând liberați.

* *Congregațiile catolice.* Cu ocasiunea luptei contra congregațiilor, guvernul francez a însărcinat o comisiune, care să facă o dare de seamă asupra congregațiilor spre a se explica definitiv chestiunea lor. Darea aceasta de seamă o luăm din „Curierul bisericesc“ din S. Petersburg. Iată ce găsim acolo: „Monachismul cu deosebire înfloră în timpul republicii a treia: în anul 1879 erau numai câteva ordine cu 60.000 de membri; în 1900 numărul ordinilor s'a mărit considerabil, ear' numărul membrilor a ajuns la 200.000. Averile lor însă au crescut într'o proporție și mai mare. Privind aceste congregații după diferențele lor specialități, darea de seamă arată, că congregațiile au fost departe de a se ocupa numai cu afacerile lor directe, ca învățătura și predica, ci s'au dat la tot feliul de ocupațiuni lumești, care le-au dat posibilitatea de-ași strânge bogății foarte mari. Astfel monachii se ocupau cu cea mai întinsă industrie, care îmbrățișază tot feliul de ocupații ce nu se potrivește nici decum cu scopul direct al ordinilor. Intre altele se explică, că în Franța 5650 de instituții spirituale plătesc patent pentru astfel de industrii ca: comerțul cu băuturi spirituoase, comerțul cu liqueruri en gros, ținere de hoteluri și alte localuri de peteceri cu biliard, măcelării, tipografii, farmacii, ateliere de croitorie, camere mobilate, spălătorii etc. etc. Pe lângă acestea mai tin și altfelii de stabilimente ca: berării, fabrici de cărămidă, de tricotaj, de ciocolate, de trăsuri, de lăcătușerie, fabrici de brânză, infirmerii, mori, fabrici de săpun, de jucării etc... Din acestea se vede ce rol colosal pot să joace asupra masei poporului aceste congregații, cari dispun de mijloace așa de întinse și variate spre a influența asupra poporului, și întru cât influența aceasta s'a înrădăcinat în curgere de secole, de aceea și lupta cu congregațiile nu se poate termina curând. Pentru aceasta vor mai trebui încă mulți ani.

Concurs.

De-oarece Teodor Popoviciu, fost ales preot în Hidișelnan nu și-a ocupat locul, pentru îndeplinirea parohiei vacante din Hidișelnan se escrie concurs, conform ordinațiunei Ven. Consistor din Oradea-Mare Nr. 1296 3/1902 de dtul 2/15 Septemvrie, — beneficiile sunt: casa parochială, pământ parochial 9 holde

câte 34 □ stângini, a cărora venit anual este 196 cor. dela 130 case câte 1 bradie cucuruz sfărmat, prețul 108 cor.; dela același număr de case dela cei cu jug zi cu plugul, dela ceia-lalți zi de lucru cu mâna premise în 165 cor., din ștole preoțești 120 cor., congrua 266 cor. 58 fileri. — Alesul preot e deobligat fără altă remunerațiune la școala din loc a împlini catechisarea.

Doritorii a ocupa acea parohie sunt poftiți înainte de alegere a se presenta la sfânta biserică la serviciul divin, până la **4/17 Octomvrie a. c.** ași însinua petițiunile cu documentele cerute la Prea On. Domn protopop Elia Moga al tractulu de Beiuș în Robagani, — alegerea va fi în **5/18 Octomvrie anul curent.**

Dat în ședința com. par. ținută la 10/23 August 1903, în Hidișelnan.

Vasile Pop, *Mihaiu Demi,*
adm. par. pres. com. par. not. com. par.

În conțelegerea cu protopresbiterul tractual:

Elie Moga,
protopresbiter.

—□—

1—3

Prin trecerea învățătorului Ioan Mateica în statul de pensiune devenind vacant postul de învățător la clasele de băeți din Izvin (ppresbiteratul Timișorii) se eserie concurs pentru îndeplinirea acestui post cu termen de **30 de zile** dela prima publicare în organul diecesan „Biserica și Școala.“

Emolumentele anuale sunt: 1) în bani gata 600 cor.; 2) paușal de scripturistică și pentru participare la conferențe 15 cor.; 3) 2 jughere pământ arător și fâneațe; 4) o grădină estravilană de circa jumătate jugher; 5) lemne 20 metri, din care se va încălzi și sala de învățământ; 6) cvincvenal de 100 cor. la timpul de 5 ani de servit statorit prin lege; 7) dela înmormântări unde va fi poftit 1 cor.; 8) locuință liberă constătătoare din 2 chilii, cuină, cămară și supraedificate aparținătoare, precum și grădină de legume.

Dela recurenți se recere ecalificațiunea prescrisă, atestat de conduită morală; pentru cei ce au fost până acum în funcțiune atestat, că a prestat, examen laudabil cu elevii săi; atestat despre aptitudinea de a conduce corul vocal; declarațiune, că de când începând reflectează la cvincvenal?

Recursele edresate comitetului parochial sunt a se așterne la P. On. Domn Dr. Tr. Putici ppresbiter în Timișoara (Fabric), ear concurenții vor avé să se presente în vre-o duminică ori sârbătoare, înse nu în ziua de alegere, în s. biserică d'aici spre a-și arêta desteritatea în cântare și tipic.

Dat din ședința comitetului parochial ținută în Izvin, la 24 August (6 Sept.) 1803.

Comitetul parochial.

Cu consensul ppresb. tractual DR. TR. PUTICI, insp. de școale.

—□—

1—3

Pentru îndeplinirea stațiunii învățătorești cantorale, din parochia rom. gr. ort. **Dș. Forrëu**, și filia **Prisacă**, cu termin de alegere **17/30 Sept. 1903**.

Dotățiunea anuală este 600 cor. bani gata. stolele cantorale usuete, și locuință cu grădină de legume.

Reflectanții sunt poftiți, ca până în ziua alegerii, în cutare Duminecă ori sârbătoare, să se prezenteze în s. biserică din **Dș. Forrëu**, spre a-și dovedi desteritatea în tipic și în cântări, ear' suplicele adrese comitetului parochial. până în ziua alegerii, să le înainteze la Prea On. Of. protopopesc rom. gr. ort. al **Beiușului** în **Răbăgani** (**Robogány**)

Gavril Cristea,
preș. com. parochial.

In conțelegere cu mine: **ELIE MOGA**, protopresbiter

—□—

2—3

Se escrie concurs pentru vacanta stațiune învățătorescă din comuna **Tilecoș**, tractul **Pesteșului** comitatul **Bihor** cu termin de alegere **14/21 Sept. a. c.**

Emolumentele sunt: 1) Bani gata 340 cor.; 2) pământul învățătoresc 10 holde 120 cor.; 3) 12 cubule bucate 124 cor.; la olaltă 604 cor.

Doritorii de a ocupa acesta stațiune sunt poftiți a-și trimite recursele lor subscrisului ajustate cu toate documentele prescise și adresate comitetului parochial în **Lugașul superior** p. u. **Eleșd**, și a-se presenta în vre-o Dumineca ori sârbătoare în sf. biserică, spre a-și arăta desteritatea în cântările bisericesti.

Comitetul parochial.

In conțelegere cu mine: **TEODOR FILIP**, protopresbiter.

—□—

3—3

Pentru îndeplinirea stațiunii învățătorești din **Zeldiș**, inspectoratul **Hălmagiu**, devenită vacantă în urma pensionării veteranului învățător **P. Popoviciu**, se escrie concurs cu termin de alegere **30 de zile** dela publicarea concursului, pe lângă următoarele emolumente:

1) In bani gata 360 coroane; 2) 16 șinice bucate în natură, jumătate grâu, jumătate cucuruz (192 cor.); 3) 40 m. lemne, din cari se va încălzi și școala, 120 cor.; 4) Dreptul de Pășunat pentru 2 vite mari în pascul comun urbarialist 20 cor.; 5) Un juger de pământ școlar de pășune 5 cor.; 6) Scripturistica 10 cor.; 7) Conferență 10 cor.; 8) Curatorat 10 cor.; 9) Dela înmormântări mari 1 cor., mici 40 fil., unde va fi poftit; 10) Locuința cu 2 chilii, cuină și comară, grădină de $\frac{3}{4}$ jug. și grajd pentru vite.

Recursele ajustate conform Regulamentului și provăzute cu declarațiunea, că pe basa serviciului anterior, de când își formează învățătorul pretensiunea la cvincenal, adresate comitetului parochial să se trimită Prea On. Domn **Ioan Groza** ppresb. inspector școl. în **Hălmagiu** (**Nagy-Halmagy**) având recurenții în vre-o Duminecă ori sârbătoare a-se presenta la s. biserică pentru a-și arăta desteritatea în cântare și ti-

pic. Preferință vor avea cei apți pentru conducere de cor.

Comitetul parochial.

In conțelegere cu mine: **IOAN GROZA**, protopresb.

—□—

3—3

Cu termin de **30 de zile** dela prima publicare în foaia „**Biserica și Școala**“ se publică concurs, pentru îndeplinirea definitivă a stațiunilor învățătorești din

1) **Berinderi** cu venite: 120 cor. bani, $\frac{1}{4}$ s sie pământ, 4 șin. grâu, 4 șin. cucuruz, 8 st. de lemne și pentru sala de învățământ, 6 cor. scripturistica, cvartir și grădină. — Venitele computabile sunt 320 cor.

2) **Iarcoș** cu salar de 126 cor. în bani. 4 șin grâu, 4 șin. cucuruz, 8 st. de lemne și pentru sala de învățământ, scripturistica 8 cor., conferența 8 cor., curatoratul școale 8 cor., cvartir și grădină. — Venitele computabile 246 cor.

Sarcinile publice le vor suporta cei aleși. Dacă aceste stațiuni se vor pute îndeplini cu învățători evalificați, salarele se vor întregi prin ajutoare dela stat de unde se vor esopera și eventualele cvincvenale.

Doritorii de a ocupa vre-una dintre stațiunile de sus, recursele — adresate respectivului comitet parochial și provăzute afară de atestatele prescise și cu „**Declarație**“, că pe basa serviciului prestat eventual în alte parochii: de când își formează dreptul la cvincenal? — vor avea a le subșterne oficiului protopopesc gr.-or. din **Buteni** (**Buttyin**, **Aradmegye**), având până la alegere, a se presenta în careva Duminecă ori sârbătoare în sfânta biserică din comuna la care au recurs, spre a-și arăta desteritatea în cântări și tipic.

Comitetul parochial.

In conțelegere cu: **Ioan Georgia**, ppbiter și insp. școlar.

—□—

3—3

Licitațiune minuendă.

Pe basa conclusului **Venerabilului Consistor** gr.-or. rom. din **Arad** de dto **10/23 Iulie 1903** Nrul **3805/1903** prin aceasta se publică licitațiune minuendă pentru edificarea unei școale gr.-or. rom. în comuna **Cernteaz** (prot: **Timișorii**) pe ziua de **7/20 Septemvrie a. c. ia 8 oare a. m. în localitatea școalei superioare de aici.**

Prețul de esclamare e satorit în suma de **4768 cor. 53 fil.** Licitanții vor avea să depună, înainte de începerea licitațiunii, vadiul de **10%** în bani gata sau în papire de valoare acceptabile.

Planul și proiectul de spese se pot vedea în cancelaria oficiului parochial din loc.

C e r n e t e a z, ia **25 August 1903.**

Nicolae Micluția,
paroch.

—□—

1—3